

УДК 372.882
Б 28

Тетяна БАТРАК
orcid.org/0000-0002-9983-7278

ПОЗААУДИТОРНА ДІЯЛЬНІСТЬ СТУДЕНТІВ ЯК ЧИННИК ПІДГОТОВКИ МАЙБУТНІХ ВЧИТЕЛІВ ЗАРУБІЖНОЇ ЛІТЕРАТУРИ ДО ПОЗАКЛАСНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ В ШКОЛІ

У статті висвітлено питання професійної підготовки майбутніх вчителів зарубіжної літератури у позанавчальній діяльності. Визначено поняття позанавчальної діяльності та її роль у професійному становленні молоді. Визначено роль впровадження художніх творів до процесу навчання зарубіжної літератури для формуванні особистості майбутнього педагога, його культурного самовизначення, розвитку соціальних та моральних якостей студентів, формування їх естетичної культури.

Ключові слова: зарубіжна література, зарубіжна художня культура, виховання, студенти, підготовка, позанавчальна діяльність.

Постановка проблеми. Головною функцією навчального закладу є така організація навчально-виховної роботи, щоб учні змогли набути інтернаціональних знань, стати новою генерацією інтелектуальної еліти суспільства. Отже, все більшої значущості у процесі формування особистості набуває зарубіжна література як концентрація суспільного досвіду різних народів на різних етапах їх розвитку, основа, без якої неможливе формування внутрішнього світу людини.

Але, як зазначає В. Ванслов, «жоден із видів мистецтва, окремо взятий, не здатен розв'язати всю повноту завдань всебічного розвитку особистості, хоч кожен із них бере участь у розв'язанні цих завдань, маючи свою кінцеву мету. Лише сукупність окремих мистецтв може розвивати всю повноту людських потенцій, зробити особистість дійсно багатогранною, допомогти удосконаленню всіх сторін психіки, багатства внутрішнього світу людини» [1, 40].

Тому вважаємо за потрібне залучати майбутніх учителів зарубіжної літератури у позааудиторній роботі до вивчення зарубіжної художньої культури загалом з метою їх підготовки до реалізації подібних заходів у

вигляді позакласної роботи з учнями під час педагогічної практики та майбутньої роботи в школі.

Мета статті – висвітлення ролі вивчення прикладів зарубіжного мистецтва у позааудиторній діяльності майбутніх вчителів зарубіжної літератури у їх підготовці до позакласної діяльності в школі.

Планування позааудиторної роботи зазвичай базується на засадах зацікавленості і добровільної участі, врахування індивідуальних потреб і талантів і є невід’ємною складовою професійної підготовки студентів до позакласної роботи з учнями.

Питання позааудиторної роботи студентів у виховному аспекті досліджували Р. Абдулов, Л. Кондрашова, О. Медведева, Г. Троцко. Такі дослідники, як Л. Заремба, В. Кутьєв, акцентують увагу на пізнавальній функції позанавчальної діяльності. Але, загалом, дослідники дійшли висновку, що позааудиторна робота є системою заходів, спрямованих на поглиблення і розширення знань, засвоєних під час навчального процесу, розвиток творчих здібностей, різноманітних умінь та навичок, формування наукових інтересів й професійної готовності майбутніх вчителів.

Отже, найбільш широкі перспективи професійної підготовки студентів педагогічних ВНЗ засобами зарубіжної художньої культури відкриває позанавчальна діяльність молоді, що «становить сукупність практико-орієнтованих занять, в яких студент виступає як суб’єкт діяльності відповідно до власних інтересів» [6, 44].

Вважаємо, що позааудиторна діяльність несе в собі чи не найбільший потенціал залучення студентства до мистецтва і власної творчості, розвитку інтересу та потягу до предмету «Зарубіжна література». Інтерес є рушійною силою позааудиторної роботи. На її думку, форми позааудиторної роботи мають більш відкритий та неформальний характер спілкування, стосунків, більш динамічну реалізацію і передбачає проведення різноманітних форм: зустрічі (з діячами культури, поетами, майстрами, художниками); дні кафедр, факультетів; вечори; усні журнали; громадські доручення; конференції; конкурси на кращий твір; КВК; екскурсії; бесіди про історію та культуру власного народу та інших країн світу; колективні творчі справи; робота в гуртках за інтересами; участь у художній самодіяльності; «Святкування урочистих дат ВНЗ (факультету)», кураторські години, бесіди й лекції, вечори відпочинку, творчі вечори, майстер-класи, тощо [7].

Під час професійної підготовки майбутніх педагогів особливу увагу слід надавати проблемам дозвілля студентства. Правильна організація вільного часу сприятиме всебічному розвитку молоді завдяки наближенню її до досягнень світової культури, допоможе подолати однобічність мислення та суджень, сприятиме формуванню естетичної культури через за-

лучення майбутніх педагогів до естетичної діяльності, розвине чуттєву сферу особистості, потяг до мистецтва через знайомство з прекрасним.

Однією із педагогічних умов організації виховної роботи у ВНЗ є кваліфіковані педагогічні кадри: куратори академічних груп, методисти з соціально-виховної роботи, керівники секцій та інші учасники навчально-виховного процесу. Куратор студентської групи – це організатор, вихователь, консультант. Він врегульовує та організовує позанавчальну діяльність як процес виховання учнівської молоді, розвиває у студентів активність, самостійність, почуття відповідальності, бере активну участь у формуванні учнівського колективу.

Студенти педагогічних ВНЗ – майбутні вчителі та викладачі, набуваючи професійних якостей, готуються не лише до навчання дітей, а й виховання. Саме тому необхідне формування особистісних якостей майбутніх вчителів (морально-естетичний розвиток, бажання жити і творити у гармонії та красі, здатність сприймати й адекватно оцінювати естетичні прояви буття та ін.), адже великому відсотку студентства доведеться здійснювати відповідний вид діяльності у своїй майбутній професії.

Як зазначає Л. Троєльнікова, «художня культура – це творча діяльність не тільки сучасних поколінь, а й успадковані способи і форми художньої діяльності, вироблені попередніми поколіннями, засвоєні сучасниками художні цінності, способи і засоби сприйняття творів мистецтва (включаючи способи їхнього збереження, поширення, репродукції, пропаганди), а також художня освіта й методи дослідження мистецтва» [7, 11]. Отже, однією із головних функцій мистецтва загалом та літератури зокрема є виховна.

Позанавчальна діяльність студентів із метою підготовки майбутніх вчителів зарубіжної літератури до позанавчальної діяльності у контексті формування особистості студента має певні особливості: урахування специфіки спеціалізації під час організації і проведення виховної роботи їх молоддю; широке використання різноманітних форм, що відображають специфіку діяльності майбутніх вчителів; спонукання студентів до активної самостійної діяльності з метою оволодіння методикою виховної роботи з учнями; моделювання і розв'язання педагогічних ситуацій, що сприяють удосконаленню емоційної і вольової сфер особистості майбутнього вчителя, його педагогічної техніки; вдосконалення педагогічних умінь та особистісних якостей майбутніх педагогів у процесі включення їх до творчої проектної діяльності [5, 240].

Позааудиторна робота із зарубіжної літератури, на нашу думку, розширює світогляд студентів, виховує самостійність у пізнавальній та пошуковій діяльності, активність, сприяє розвитку мовлення та формування моральних якостей та чеснот особистості, її творчого і педагогіч-

ного потенціалу. Саме тому вона має базуватися на найкращих взірцях світової художньої культури.

У «Концепції виховання дітей та молоді в національній системі освіти» наголошується, що «Ідеалом виховання є гармонійно розвинена, високоосвічена, соціально активна й національно свідомою людина, що наділена глибокою громадянською відповідальністю, високими духовними якостями, родинними й патріотичними почуттями, є носієм кращих надбань національної та світової культури, здатна до саморозвитку і самовдосконалення» [3, 3].

Художня культура світу – це джерело суспільного досвіду людства, який просто не може залишатися поза увагою інститутів освіти. Вважаємо одним із найголовніших завдань сучасного виховання – утвердження ідеї пріоритету гуманістичних засад у всіх сферах життєдіяльності людства, а мистецтво як форма засвоєння дійсності, власне, є найвагомим й найбільш природним носієм тих самих гуманістичних тенденцій.

Занурення у зарубіжне мистецтво надає студентам змогу долучитися до скарбниці морально-естетичних цінностей різних народів, «щоб на підставі знань особливостей певної культури, через її художні тексти, встановити з нею діалог, завдяки чому визначити своє місце в сучасному культурному просторі, успадкувати цінності світової культури, і не тільки «увібрати» їх у себе, а й «випромінювати» їх, створюючи сучасну культуру, накладаючи на неї відбиток власної індивідуальності» [4, 50].

Одним із основних завдань зарубіжної художньої культури є формування у молоді уявлення про культуру як соціальний феномен, якому притаманні певні особливості, поняття і характеристики, розуміння того, що культура здатна змінюватися з часом та в результаті взаємодії з іншими культурами. Це робить можливим розвиток здібності сприйняття сучасного полікультурного світу, систематизації та інтерпретації фактів культури, захисту від культурного вандалізму, культурної асиміляції й дискримінації, створює умови для культурного розвитку і творчості. Завдяки ознайомленню із найкращими взірцями зарубіжної художньої культури у позанавчальній діяльності студенти пізнають себе як культурно історичні носії цілої низки взаємопов'язаних культур, загальнолюдської поведінки та етики, готуються до міжкультурної комунікації, набувають таких якостей, як соціокультурна спостережливість, культурна неупередженість. Молодь має усвідомлювати, що таке культура, як вона створюється, що входить у її рамки та як здійснюються взаємовідносини між культурами у сучасному полікультурному світі. Адже кожна освічена людина має вміння об'єктивно оцінити стан культури, бачити і розуміти живі процеси, які відбуваються у культурному розвитку світу, вміння відрізнити усталені чи нові культурні процеси від застарілих, позбавлених життєздатності.

Вміння не тільки споглядати твори мистецтва, а й відчувати і розуміти їх, базуючись на отриманих знаннях, надихає молодь до власного самовираження через творчість, вчить бачити та прагнути до краси у повсякденному житті, сприяє формуванню естетичного смаку, а також вмінню відрізнити справжнє від фальшивого, прекрасне від потворного; розвиває емоційно-чуттєву сферу студентів, здатність співпереживати, сумувати та радіти разом із описаними героями, подумки мандруючи творами мистецтва.

Емоційний вплив мистецтва на реципієнта є важливим засобом удосконалення почуттєвої сфери студентів, формуванні їхніх естетичних суджень, моральних принципів, цінностей. Впливаючи на почуття, твір мистецтва здатен перетворювати загальнолюдські духовні цінності на глибокі переконання, а згодом і у духовно-моральні якості майбутнього педагога. Як зазначає Є. Зеленов, «Контакт із твором мистецтва, що залишив слід у душі людини, позначиться на її духовному світі, вплине на сферу почуттів. Навіть, якщо вона активно заперечує ідеї твору, відбувається оцінка власних позицій, усвідомлення власних установок, духовне самотворення. Особливо активно цей процес проходить в період післядії мистецтва» [2, 236].

Саме засобами зарубіжного мистецтва можливо у майбутніх педагогів сформуванню вміння бачити спільне у різному, прекрасне у незвичному, зрозуміти цінність кожної культури, її самобутність. Активне сприйняття та «проживання» творів мистецтва, які є відображенням дійсності через творчість, сприятиме розвитку емпатії, емоційної чуйності до інших людей, формує у студентів адекватну поведінкову реакцію на прояви іншого, незрозумілого у спілкуванні з представниками різних культур, бо саме непорозуміння, невиразність цих реакцій провокує конфліктні ситуації. Формуванню такої етнопатії, поваги до традицій інших народів сприятиме ознайомлення студентів із деякими традиціями, побутом іноземців, їх досягненнями у культурі та науці. Адже необхідною умовою успішного міжкультурного спілкування є формування уявлень про традиційні ідентифікації культури країн світу та розуміння універсалій – того загального, що притаманне різним культурам (Н. Миропольська). Студенти мають навчитися самі та навчити своїх майбутніх учнів розуміти, а не оцінювати прояви художньої культури інших народів, при сприйнятті твору мистецтва слід спиратися не тільки на власні морально-оцінні категорії, характерні для рідної культури, а й враховувати особливості культури, результатом якої є цей твір мистецтва.

Висновки. Вивчення предмету зарубіжної літератури у контексті інших видів мистецтва у позанавчальній діяльності робить процес формування особистості більш гармонійним, цільним та результативним. Мистецтво – це один із основних засобів виховання культури почуттів,

становлення духовного світу майбутніх освітян, впливає на внутрішній світ молоді, її самосвідомість, допомагає подолати внутрішню дисгармонію, засвоїти загальнолюдські цінності. Знайомство із найкращими взірцями зарубіжної художньої культури у позанавчальній діяльності сприяє підготовці майбутніх вчителів зарубіжної літератури до виконання аналогічної діяльності під час педагогічної практики та у процесі майбутнього викладення предмету в школі.

Література

1. Ванслов В.В. Всестороннее развитие личности и виды искусства / В.В. Ванслов. – М. : Советский художник, 1996. – С. 240 – 246.
2. Зеленов Є.А. Виховання студентської молоді в умовах глобалізації : монографія / Є.А. Зеленов, О.Г. Стьопіна. – Луганськ : вид-во СНУ ім. В. Даля, 2010. – 288 с.
3. Концепція виховання дітей та молоді в національній системі освіти // Інформаційний збірник Міністерства освіти України. – 1996. – № 13. – С. 3 – 9.
4. Михайлова Л.М. Виховання естетичної культури старшокласників (на матеріалі творів світового мистецтва) : дис. ... канд. пед. наук : 13.00.07 / Лариса Михайлова ; Інститут проблем виховання АПН України. – К., 2001. – 215 с.
5. Осипова Т.Ю., Бартенева І.О., Біла О.О. та ін. Виховна робота зі студентською молоддю : навчальний посіб. / за заг. ред. Т.Ю. Осипової. – Одеса : Фенікс, 2006. – 288 с. – С. 141 – 1425.
6. Попова В.И. Внеаудиторная деятельность студентов: концептуальные основания и перспективы / В.И. Попова // Педагогические науки. – 2005. – № 2. – С. 44 – 47.
7. Троельнікова Л.О. Художньо-освітній простір як культуротворчий чинник розвитку українського суспільства у ХХ столітті : автореф. дис. ... д-ра мистецтвознавства : 26.00.01 – теорія та історія культури / Людмила Троельнікова ; Національна музична академія України ім. П.І. Чайковського. – К., 2009. – 40 с.

References

1. Vanslov V.V. Vsestoronnee razvitiye lichnosti i vidiiskusstva / V.V. Vanslov. – M. : Sovetskii hudozhnik, 1996. – С. 240 – 246.
2. Zelenov E.A. Vyhovannya studentskoyi molodi v umovah globalizaciyi : monografiya / E.A. Zelenov, O.G. Stopina. – Lugans'k : vyd-vo SNU im. V. Dalya, 2010. – 288 s.
3. Konceptiya vyhovannya ditej ta molodi v nacionalnij systemi osvityti // Informacijnyj zbirnyk Ministerstva osvity Ukrainy. – 1996. – № 13. – S. 3 – 9.
4. Myhajlova L.M. Vyhovannya estetychnoyi kultury starshoklasnykiv (na materialii tvoriv svitovogo mystetstva) : dys. ... kand. ped. nauk : 13.00.07 / Larysa Myhajlova ; Instytut problem vyhovannya APN Ukrainy. – K., 2001. – 215 s.
5. Osypova T.U., Bartyenyeva I.O., Bila O.O. ta in. Vyhovna robota zi studentskoyu moloddyu : navchalnyj posib. / za zag. red. T.U. Osypovoyi. – Odesa : Feniks, 2006. – 288 s. – S. 141 – 147.

6. Popova V.Y. Vneaudytornaya deyatelnost' studentov: konceptualnie osnovaniya y perspektivy / V.Y. Popova // Pedagogicheskiye nauky. – № 2, 2005. – S. 44 – 47.

7. Troyelnikova L.O. Hudozhn'o-osvitnij prostir yak kulturotvorchyj chynnyk rozvytku ukrayinskogo suspilstva u XX stolitti : avtoref. dys. ... d-ra mystetstvoznavstva : 26.00.01 – teoriya ta istoriya kultury / Lyudmyla Troyelnikova ; Nacionalna muzychna akademiya Ukrainy im. P.I. Chajkovskogo. – K., 2009. – 40 s.

Батрак Татьяна. Внеаудиторная деятельность студентов как фактор подготовки будущих учителей зарубежной литературы к внеклассной деятельности в школе. В статье освещены вопросы профессиональной подготовки будущих учителей зарубежной литературы во внеучебной деятельности. Определено понятие внеучебной деятельности и ее роль в профессиональном становлении молодежи. Определена роль внедрения художественных произведений в процесс обучения зарубежной литературы для формирования личности будущего педагога, его культурного самоопределения, развития социальных и нравственных качеств студентов, формирования их эстетической культуры.

Ключевые слова: зарубежная литература, зарубежная художественная культура, воспитание, студенты, подготовка, внеучебная деятельность.

Batrak Tetiana. Student's extracurricular activities as a factor of teaching the extracurricular activities of teachers of world literature in schools. The article highlights the issue of training teachers of foreign literature in extracurricular activities. The concept of extracurricular activities and its role in the professional development of young people are determined. The role of the implementation of artistic works in teaching foreign literature for the development of the future teacher's individuality, his cultural self-development, development of social and moral qualities of students, formation of aesthetic culture are defined.

Key words: foreign literature, foreign artistic culture, education, students, training, extracurricular activities.

Одержано 02.02.2016